

Rudolf Steiners foredrag i Norge

Cato Schiøtz

I det følgende skal det gis en fullstendig oversikt over Rudolf Steiners besøk og foredrag i Norge.* Med to unntak ble samtlige foredrag holdt i Oslo, i alt godt over 100. Dette er et bemerkelsesverdig høyt antall. Ikke i noen annen by utenfor Tyskland og Sveits holdt Steiner så mange foredrag som i Oslo.

Oversikten bygger i meget stor grad på Terje Christensens arbeider. Christensen har i en rekke artikler gitt en grundig behandling av Antroposofisk Selskaps historie i Norge. I tillegg har han skrevet en rekke biografier om sentrale medlemmer bl.a. publisert her i medlemsbladet. Nærværende oversikt hadde ikke vært mulig uten at Christensen hadde lagt frem sitt rikholdige materiale. I tillegg har han stilt sitt private arkiv til min rådighet og således gitt tilgang til kopier av annonser, avisartikler, referater m.v.

FØRSTE BESØK: 4. – 5. APRIL 1908

I. Innledning

Richard Eriksen var den drivende kraft bak invitasjonen av Steiner hit til Norge. Temaet er behandlet av Terje Christensen i tidsskriftet *Libra* 1997/3-4, s. 160-65 («90 år siden arbeidet med antroposofi ble tatt opp i Norge») og i hans etterord til Steiners selvbiografi «Min Livsvei» (EML), s. 380.

Steiner kom fra Sverige, hvor han hadde besøkt Lund, Malmö, Stockholm og Uppsala før han reiste videre til Kristiania. Etter foredragene reiste han tilbake til Sverige, nærmere bestemt Göteborg.

Selve besøket er behandlet generelt av Christensen i EML s. 385-86, og i *Libra* nr. 1998/2-3, s. 82 flg. («Rudolf Steiners første besøk i Norge»). Se også Christoph Lindenberg: «Rudolf Steiner – Eine Chronik» (CL), Stuttgart 1988, s. 268-69. Et fotografi av Steiner på Folkemuseet fra denne reisen er inntatt i EML, s. 413.

II. Nærmere om foredragene (3 foredrag)

Offentlig foredrag:

04.04.08: «Das Johannesevangelium im Lichte der Theosophie» (Johannesevangeliet i lys av teosofien)

Foredraget er ikke publisert i Rudolf Steiner Gesamtausgabe (GA). I «Beiträge zur

* Artikkelen ble opprinnelig trykket i «Antroposofi i Norge» (medlemsblad for Antroposofisk Selskap i Norge) nr. III og IV/2006 og I/2007.

Rudolf Steiner Gesamtausgabe» (BGA) nr. 22 er det på s. 10 inntatt en fullstendig gjengivelse av Steiners foredragsnotater. Disse notatene er delvis gjengitt i faksimile både i EML og i Libra nr. 1998/2-3, s. 87.

Foredraget var forhåndsannonsert i Aftenposten 29. mars, i Dagbladet 3. april og i Den 17de Mai 4. april. I tillegg foreligger det en forhåndsomtale av foredraget i Den 17de Mai 4. april. Etter at foredraget ble holdt hadde Den 17de Mai et referat den 11. april (gjengitt i Libra 1998/2-3, s. 83-88). Dette referatet er etter all sannsynlighet skrevet av Marta Steinsvik.

Medlemsforedrag:

- 04.04.08: «Christliche Esoterik» (Kristen esoterikk)
- 05.04.08: «Okkultismus und Esoterik. Kosmosentwicklung und Menschheitsentwicklung» (Okkultisme og esoterikk. Kosmosutvikling og menneskehetsutvikling)

Disse to medlemsforedragene er ikke publisert i GA. Enkeltheter fra foredragene er ikke kjent.

ANNET BESØK: 7. – 21. JUNI 1908

I. Innledning

Denne gangen var det bare Norge av de nordiske land som ble besøkt. Ved dette besøket holdt Steiner til sammen 15 foredrag, ingen av dem offentlige. Besøket er behandlet av Christensen i ELM s. 386-94 og i Libra 1998/2-3, s. 88 flg.

I Libra 2005/3-4, s. 138 («Et foredrag av Rudolf Steiner på en øy i Oslofjorden») har Christensen påvist at det ene foredraget ble holdt på Malmøya i Fossilveien 7 (jf. Libra 2006/1, s. 9).

Under dette besøket holdt Steiner en omfattende foredragssyklus om Johannesevangeliet i tilknytning til teosofien.

For øvrig er reisen behandlet i CL, s. 271 flg. Fra denne reisen foreligger det også et fotografi av Steiner i Professor Dahls gate 17, hvor han bodde hos familien Reitan, jf. EML s. 397.

II. Nærmere om foredragene (15 foredrag)

Medlemsforedrag:

- 07.-21.07.08: «Theosophie im Anschluss an das Johannesevangelium» (Teosofien i tilknytning til Johannesevangeliet)

Foredragene er ikke publisert i GA. Steiner hadde like før holdt foredrag om samme tema i Basel (16. – 25. november 1907: «Das Johannes-Evangelium», i GA 100) og i Hamburg (18. – 31. mai, samme tittel, GA 103).

Foredragene ble forhåndsomtalt i Teosofisk Tidsskrift för Skandinavien juni 1908 (gjengitt i Libra 1998/2-3, s. 88 flg.). De ble også referert i Teosofisk Tidsskrift för Skandinavien (september 1908 – gjengitt i Libra 1998/2-3, s. 89 flg.).

Annen omtale: Det foreligger to omtaler fra en av deltagerne, Margarita Wołoschin, i bøkene «Die grüne Schlange», s. 203-07, og «Erinnerungen», s. 52-54. Avsnittet fra «Die grüne Schlange» er gjengitt i Libra 1998/2-3, s. 90-91 og i EML side 390-94.

TREDJE BESØK: 8. – 21. MAI 1909

I. Innledning

Hovedbidraget under denne Norgesreisen var Steiners 12 medlemsforedrag over Johannes' åpenbaring. Besøket er nærmere beskrevet av Christensen i EML s. 396-401, og i CL s. 281. Steiner hadde behandlet samme tema året før (Nürnberg, 18. – 30. juni 1908, GA 104).

På denne Norgesreisen ble Steiner malt av Kitty Heitmann. Bildet er gjengitt i Libra 1995/2-3 i en artikkel med ytterligere biografiske opplysninger om maleriets videre skjebne (bildet hang i mange år hos Marcello Haugen, deretter hos Otto Morgenstjerne).

Den tyske dikteren Christian Morgenstern fulgte foredragene, og det foreligger en rekke brev fra ham der han formidler sine inntrykk fra foredragsserien (bl.a. brev av 10., 14., 15., 16. og 18. mai 1909). Brevene er referert i sin helhet i Christian Morgenstern: «Ein Leben in Briefen». Brevene er delvis referert i EML s. 401 og mer utførlig referert i BGA nr. 31 (se særlig s. 10–11).

II. Nærmere om foredragene (16 foredrag)

Offentlig foredrag:

12.05.09: «Der Eintritt des Christus in die westliche Welt» (Kristi inntreden i den vestlige verden)

Foredraget er ikke publisert i GA. Det foreligger tre annonser for dette foredraget, henholdsvis i Dagbladet og Aftenposten 9. mai og i Aftenposten Aften 11. mai.

Det foreligger forhåndstaler i Aftenposten 11. mai, og i samme avis 12. mai, skrevet av Oskar Jæger. Forhåndstalene er delvis gjengitt i EML s. 396-398. Fra foredraget foreligger det også et referat fra Aftenposten 13. mai.

Medlemsforedrag:

08.05.09: Minnetale på H. P. Blavatskys dødsdag ved årsmøtet for Skandinavisk seksjon av Teosofisk Samfund

09.05.09: «Geisteswissenschaft, Evangelium und Menschenzukunft» (Åndsvitenskap, evangelium og menneskefremtid), foredrag ved årsmøtet

Disse to foredragene er ikke publisert i GA. Rudolf Steiner holdt fire minnetaler i forbindelse med H. P. Blavatskys dødsdag (8. mai 1891): 5/5-1904, 7/5-1906, 8/5-1909 (i Oslo) og 8/5-1912. Foredraget 9. mai ble annonsert i Ørebladet 6. mai.

09.–21.05.09: «Theosophie an Hand der Apokalypse» (Teosofien belyst av apokalypsen), GA 104a

GA 104a, «Aus der Bilderschrift der Apokalypse des Johannes», inneholder et fylldig, men ikke et fullstendig stenografisk referat av disse 12 foredragene (intet foredrag 12. mai), dessuten referater fra fire foredrag om Johannes' apokalypse fra München i april/mai samme år.

Foredraget 16. mai er også gjengitt i GA 109 under tittelen «Alte Offenbarung und neuzeitliches Fragenlernen».

I forordet til den engelske utgaven av GA 104a («Reading the pictures of the Apocalypse», 1991, se s. 11 og 132) er det opplyst at foredraget 21. mai 1909 sannsynligvis er første gang Steiner nevner Kristi gjenkomst i det eteriske. (Se tysk utgave, s. 126.) Foredragene er ikke oversatt til norsk, men er utførlig referert av Richard Eriksen i Teosofisk Tidsskrift för Skandinavien under tittelen «Teosofien og Apokalypsen».

Esoterisk undervisning:

For første gang – den 16. mai 1909 – gav Steiner esoterisk undervisning i Norge. Undervisningen gjaldt det såkalte erkjennelseskultiske arbeidet. Se EML s. 410 flg., hvor Christensen gir en nærmere redegjørelse for denne delen av Steiners esoteriske undervisning (den såkalte «erkjennelseskultiske avdeling» av den esoteriske skolen).

FJERDE BESØK: 7. – 20. juni 1910

I. Innledning

Christensen behandler dette oppholdet generelt i EML s. 401-403. De sentrale foredragene denne gang var den kjente «Folkesjelsyklusen» (11 foredrag, se nedenfor). Folkesjelsyklusen er en helt sentral foredragsrekke hos Steiner og er et av de få tilfellene hvor Steiner selv bearbeidet og reviderte tidligere utgitte stenografiske referater.

II. Nærmere om foredragene (17 foredrag)

Offentlig foredrag:

13.06.10: «Der Christus im 20. Jahrhundert» (Kristus i det tyvende århundre)

Ikke publisert i GA, men oversatt i sin helhet i BGA nr. 106 (1991). Foredraget er oversatt og kommentert av Harald Haakstad og inntatt som fjerde foredrag i boken «Nordens folk mellom øst og vest» (Antropos 1999), jf. s. 77.

Dette var sannsynligvis første gang Steiner nevnte Kristi eteriske gjenkomst i et offentlig foredrag.

Foredraget ble annonsert i Tiden Tegn og i Aftenposten 10. juni, og i Dagbladet 12. juni. Annonsenes innhold synes å være identiske. Foredraget ble videre forhåndsomtalt i VG 10. juni og referert i etterkant av Dagbladet 14. juni.

Medlemsforedrag:

13.06.10: «Über Hegel» (Om Hegel)

Foredraget er ikke publisert i GA. Helga Geelmuyden offentliggjorde en artikkel i Kringsjaa i 1910 med tittelen «Lidt om Hegels filosofi» – var denne inspirert av dette medlemsforedraget?

07.–17.06.10: «Die Mission einzelner Volksseelen im Zusammenhang mit der nordisch-germanischen Mythologie» (De enkelte folkesjeleres misjon i sammenheng med den germansk-nordiske mytologi), GA 121

Denne syklusen på 11 foredrag (to foredrag 12. juni, men intet 13. juni) ble sist utgitt på norsk i 1998 under tittelen «Menneskehetens ledelse» (Vidarforlaget).

På tysk forelå et stenografisk referat allerede i 1911 (syklus 13), referatet ble imidlertid bearbeidet av Steiner og utgitt på nytt med et forord av Steiner i 1918 (ikke store endringer i forhold til 1911-utgaven).

Esoterisk undervisning:

Se Christensen i FML, s. 410 flg. Ved denne anledningen holdt Steiner tre esoteriske timer og en såkalt MD-time («Misraim Dienst»). Fra de tre timene

16.06.10 GA 266/2, s. 56-59, jf. også s.708 og 506,

18.06.10 GA 266/2, s. 60-62, jf også s.478 og 506,

20.06.10 GA 266/2, s. 63-67, jf. også s.479 og 506,

foreligger det et fritt bearbeidet håndskrevet referat av Nanna Thorne, jf. Antroposofisk Selskaps Sentrale Arkiv. Se side 104 flg. og 111 flg.

MD-timen ble holdt

19.06.10 se Christensen i EML s. 412. □

FEMTE BESØK: 2. - 12. JUNI 1912

I. Innledning

Den sentrale syklusen under dette oppholdet var «Mennesket i lys av okkultisme, teosofi og filosofi».

Steiner kom fra Norrköping, hvor han hadde holdt tre foredrag om «Teosofisk

moral». Etter oppholdet i Kristiania reiste han tilbake til Tyskland (Hamburg). Oppholdet er generelt behandlet av Terje Christensen i etterordet til den norske utgaven av Steiners selvbiografi, «Min livsvei» (EML), s. 404. Se også Oskar Borgman Hansens etterord til den norske oversettelsen av syklusen (Antropos), s. 197-98 for en nærmere redegjørelse.

II. Nærmere om foredragene (17 foredrag)

Offentlig foredrag:

03.06.12: «Tod und Unsterblichkeit» (Død og udødelighet)

Foredraget er ennå ikke utgitt i Rudolf Steiner Gesamtausgabe (GA), men Rudolf Steiner Nachlassverwaltung har et stenografisk referat fra dette foredraget (12 sider), som formodentlig vil bli benyttet ved senere publisering.

På side 197-98 i den norske oversettelsen av syklusen (jf. ovenfor) er det gjengitt en kopi av en invitasjon (på tysk) til dette offentlige foredraget og til medlemsforedragene.

Foredraget var forhåndsannonsert i VG 2. juni, i Tidens Tegn 3. juni, i Morgenbladet 3. juni og i Aftenposten Aften 3. juni. I tillegg til annonsene ble det – som nevnt ovenfor – sendt ut en medlemsinvitasjon.

Medlemsforedrag:

02.–12.06.12 «Der Mensch im Lichte von Okkultismus, Theosophie und Philosophie» (Mennesket i lys av okkultisme, teosofi og filosofi), GA 137

En norsk oversettelse av disse ti foredragene (intet foredrag 3. juni) ble utgitt av Antropos i 1998.

I Hans Schmidt: «Das Vortragswerk Rudolf Steiners» (s. 187) er det anført at det 12. juni var en såkalt «Fragenbeantwortung» (anledning til å stille Steiner spørsmål i tilknytning til foredraget) – ytterligere opplysninger om dette kjennes ikke.

Esoterisk undervisning:

«Esoterische Schule» (Esoterisk skole):

07.06.12 GA 266/2, s. 379-185, jf. også s. 516,

09.06.12 GA 266/2, s. 386-193, jf. også s. 516,

11.06.12 GA 266/2, s. 394-196, jf. også s. 516.

«Misraim Dienst»:

13.06.12 (1.° møte)

14.06.12 (2 møter, 2.° og 3.° møte)

Det foreligger ingen nærmere opplysninger om innholdet av disse MD-timene, eller om Steiner selv var tilstede. Etter dette reiste Steiner til Hamburg, hvor han ankom 17. juni, jf. Christoph Lindenberg: «Rudolf Steiner – Eine Chronik» (CL), s. 318.

SJETTE BESØK: 1.-11. oktober 1913

I. Innledning

Dette besøket er spesielt, da Steiner denne gang besøkte både Kristiania og Bergen (avreise fra Kristiania 7. oktober). Christensen behandler besøket i EML s. 405-10.

På denne reisen holdt Steiner i Kristiania for første gang en foredragssyklus om «Det femte evangelium», som han senere kom tilbake til i andre europeiske byer.

Norgesreisen er også inngående behandlet i Andrej Belyjs memoarbok «Verwandeln des Lebens», se særlig s. 452-62. Jf. også Assja Turgenieff: «Erinnerungen an Rudolf Steiner», s. 44. flg.

Peter Selg har i detalj behandlet temaet «Det femte evangelium» – herunder Kristiania-foredragene – i sin bok «Rudolf Steiner und Das fünfte Evangelium» (2005). Boken inneholder også en rekke tidligere upubliserte kopier fra Steiners notisbøker, se f. eks. s. 64-65, 78-82, 90, 97, 99, 114 og 121, men det er ikke angitt om disse notatene var grunnlag for Kristiania-foredragene eller foredragene i de andre byene. «Beiträge zur Rudolf Steiner Gesamtausgabe» (BGA) nr. 8 har en artikkel av Hella Wiesberger om «Det femte evangelium» (s. 32-35).

II. Nærmere om foredragene (15 foredrag)

Offentlige foredrag:

04.10.13 Kristiania: «Die Pforte des Todes» (Dødens port)

Foredraget er ikke utgitt i GA. Det foreligger imidlertid et ikke-publisert manus i Rudolf Steiner-Nachlassverwaltung (8 sider).

Foredraget var annonsert i Aftenposten 3.10. og 4.10., i VG 3.10 og i Tidens Tegn 2., 3. og 4.10., samt i Dagbladet 2.10. Foredraget ble referert i Aftenposten 5.10. og i Ørebladet 5.10.

09.10.13 Bergen: «Die Rätsel des Lebens» (Livets gåter)

Foredraget er ikke utgitt i GA.

Foredraget ble annonsert i Bergens Tidende 7.10. og 8.10., samt i Morgenavisen 7.10. Foredraget ble referert i Bergens Tidende 10.10.; referatet er gjengitt i «Meddelelser til medlemmene» nr. 69, s.14. Også Bergens Aftenblad refererte foredraget 11.10.

Medlemsforedrag:

01.-06.10.13 Kristiania: «Aus der Akasha-Forschung. Das Fünfte Evangelium» (Fra akasha-forskningen. Det femte evangelium), i GA 148

Siste norske utgave av disse fem foredragene (intet foredrag 5. oktober) er fra 1973 (Norsk Antroposofisk Forlag). Vil bli utgitt på nytt på Antropos i 2007.

10.-11.10.13 Bergen: «Okkulte Untersuchungen über das Leben zwischen Tod und

neuer Geburt» (Okkulte undersøkelser over livet mellom død og ny fødsel), i GA 140.

Disse to foredragene (sammen med to foredrag fra München i 1912) ble utgitt på norsk av Antropos i 1983 under tittelen «Livet mellom død og ny fødsel».

Esoterisk undervisning:

«Esoterische Schule»:

05.10.13 GA 266/3, s. 171-75 (Kristiania),

06.10.13 GA 266/3, s. 176-80 (Kristiania),

11.10.13 GA 266/3, s. 181-83 (Bergen).

Se også s. 520-22 (henvisninger til timene) og s. 538 (innholdsangivelser til timene). I «Übersichtsbände zur Rudolf Steiner Gesamtausgabe» I (s. 359) er det angitt fire esoteriske timer i 1913. Rudolf Steiner-Nachlassverwaltung har imidlertid opplyst at det ikke foreligger notater fra andre ES-timer enn de tre som er angitt.

«Misraim Dienst»:

06.10.13

07.10.13

07.10.13, med andre ord to MD-timer denne dagen.

For disse MD-timene mangler vi nærmere opplysninger om innholdet.

SYVENDE BESØK: 23. november – 4. desember 1921

I. Innledning

Besøket er behandlet i detalj av Terje Christensen i etterordet til «Åndserkjennelse og kulturfornyelse» (ÅK), Antropos Forlag, s. 208-10 og 216-27. Se også Christensens behandling i EML, s. 420-27.

Helga Geelmuyden har et referat fra Steiners besøk i 1921 i tidsskriftet «Vidar» 1922, hefte 5-6, s. 129-41 (foredraget 2.12.21 om «Nødvendigheten av en kulturfornyelse»); se også s. 157-74 (Mimi Grieg Bing: «Det pedagogiske spørsmål på grunnlag av dr. Steiners to foredrag i Kristiania nov. 1921»).

II. Intervjuer med Rudolf Steiner

1921 var eneste gangen som Steiner ble intervjuet av norske aviser. Det foreligger i alt fire intervjuer med ham:

1. Aftenposten 23.11.21. Gjengitt i «Antroposofi i Norge» I/2006.
2. Tidens Tegn 23.11.21. Gjengitt i «Antroposofi i Norge» I/2006.
3. VG 23.11.21. Gjengitt i «Antroposofi i Norge» III/2006.

4. Norske Gymnasiaster 9.12.21. Gjengitt i «Antroposofi i Norge» IV/2005.

Det siste intervjuet ble gjort av 16-åringen Fredrik Schreiner. Steiner kommenterte hendelsen i GA 217a, s. 178-79; se «Antroposofi i Norge» III/2006, s. 39.

III. Generell forhåndstale

I tillegg til intervjuene var det en omfattende generell forhåndstale av Rudolf Steiners besøk:

Aftenposten 22.11.21 (Harald Schjelderup), Dagbladet 22.11.21 (Wilhelm Keilhau), Tidens Tegn 22.11.21 (Rikard Eriksen), Den 17de Mai 22.11.21 (Sigurd Fjær), VG 23.11.21 (Otto Morgenstjerne), Nationen 23.11.21 («E»), Den 17de Mai 23.11.21 (ukjent forfatter) og Ørebladet 26.11.21 (ukjent forfatter).

Wilhelm Keilhau fulgte opp sin omtale av Steiner fem år senere i to artikler i Samtiden 1926, se hhv. s. 13-22 og 107-23. Disse er delvis referert i Libra 1999/2-3, s. 59 flg.

IV. Offentlige og halvoftentlige foredrag (10 foredrag)

23-24.11.21 «Über Erziehungs- und Unterrichtsmethoden auf anthroposophischer Grundlage» (Om oppdragelses- og undervisningsmetoder på antroposofisk grunnlag), GA 304

Disse to halvoftentlige foredragene ble arrangert av Pedagogisk Samfund, Norges Lærerlag og Norges Lærerindoforbund. En norsk oversettelse utkom på Antropos i 1977 under tittelen «Antroposofi og pedagogikk». Se nærmere i ÅK, s. 217. BGA nr. 21, s. 7-10, inneholder Steiners notater.

Foredragene ble forhåndsannonsert i Tidens Tegn 23.11., og omtalt i Dagbladet 24.11., Aftenposten 24. og 25.11 og Nationen 26. og 29.11. De ble som nevnt ovenfor kommentert av Helga Geelmuyden i «Vidar» 1922 (s. 129-41).

25.11.-2.12.21 «Die Wirklichkeit der höheren Welten» (De høyere verdeneres virkelighet), GA 79

Disse åtte offentlige foredragene er oversatt til norsk av Terje Christensen under tittelen «Åndserkjennelse og kulturfornyelse», utgitt på Antropos i 1994. En kuriositet når det gjelder disse foredrag er notatene inntatt i BGA nr. 21, s. 6-7: de inneholder notater fra Kristiania, men referer seg ikke til foredrag fra denne reisen.

De åtte foredragene i GA 79 fordeler seg slik:

25.11.21 «Die Wirklichkeit der höheren Welten» (De høyere verdeneres virkelighet)

Foredraget ble holdt i Studentersamfunnet. Forut for foredraget holdt Fr. Chr. Wilthagen en innledning, etter foredraget holdt Christian Schjeldrup en takketale. Nærmere opplysninger i ÅK, s. 210, 220 og 222-24.

Foredraget ble annonsert i Den 17de Mai 24.11. og i Dagbladet og Aftenposten 24.

og 25.11. To forhåndsomtaler stod i hhv. Morgenbladet 23.11. og Aftenposten 25.11. Referat fra foredraget ble gitt av Aftenposten 26.11. og Morgenposten 26.11., samt av en ikke-identifisert avis av samme dato.

26.11.21 «Wege zur Erkenntnis höherer Welten» (Veier til erkjennelse av høyere verdener)

Foredraget ble arrangert av Studentersamfunnet. Steiners notater er gjengitt i BGA nr. 21, s. 10-11, jf. også s. 17. Se forøvrig ÅK, s. 220.

Foredraget ble referert av Aftenposten 28.11. og av Nationen 28.11.

28.11.21 «Grundlagen der Anthroposophie» (Antroposofiens grunnlag)

Foredraget ble arrangert av Antroposofisk selskap. Det finnes flere annonser, bl.a. i Aftenposten (fellesannonse med de to øvrige foredrag arrangert av Antroposofisk Selskap, 26. og 28.11.), formodentlig også i Dagbladet og VG. Referater av foredraget er inntatt i Aftenposten og i Nationen 29.11.

29.11.21 «Jesus oder Christus» (Jesus eller Kristus)

Halvoffentlig formiddagsforedrag arrangert av Teologisk forening for foreningens medlemmer. En hilsningsstale er inntatt i ÅK, s. 209. Se også ÅK, s. 219-20 og 224. BGA nr. 21, s. 12-14, gjengir Steiners notater.

29.11.21 «Der Mensch im Lichte der Anthroposophie» (Mennesket i antroposofiens lys)

Kveldsforedrag arrangert av Antroposofisk Selskap, annonsert i Aftenposten 26. og 28.11. (se ovenfor), antagelig også i Dagbladet og VG. Referert av Nationen 30.11.

30.11.21 «Die Kardinalfrage des Wirtschaftslebens» (Kardinalspørsmålet i det økonomiske liv)

Halvoffentlig foredrag i Sosialøkonomisk forening, arrangert av foreningen. Se nærmere ÅK, s. 217-19 og 224. Foranledningen til foredraget var en invitasjon fra Oscar Jæger, se ÅK, s. 218. På s. 209-10 er også inntatt hilsener i forbindelse med foredraget. BGA nr. 21, s.14-16 inneholder Steiners notater til foredraget.

Foredraget ble referert av Aftenposten og Nationen 1.12. Foredraget ble også kommentert i etterkant av Helga Geelmuyden i «Vidar» 1922 (se ovenfor, s.129).

01.12.21 «Die Weltentwicklung im Lichte der Anthroposophie» (Verdensutviklingen i antroposofiens lys)

Foredraget ble arrangert av Antroposofisk selskap. BGA nr. 21, s. 16, inneholder Steiners notater. Foredraget ble referert i Nationen 2.12. Annonse i Aftenposten 26.11. og 28.11. (fellesannonse), antagelig også i VG og Dagbladet.

02.12.21 «Die Notwendigkeit einer Kulturerneuerung» (Nødvendigheten av en kulturfornyelse)

Arrangert av Studentersamfunnet. Aftenposten annonserte for foredraget 30.11. Foredraget ble referert av samme avis 5.12., muligens også av Nationen og VG.

V. Medlemsforedrag (3 foredrag)

24.11., 27.11., 04.12.21

«Die spirituelle Zukunftsaufgabe Norwegens und Schwedens» (Norges og Sveriges spirituelle fremtidsoppgave), i: «Nordische und mitteleuropäische Geistimpulse», GA 209

Sist utgitt på norsk i 1999 under tittelen «Nordens folk mellom øst og vest» (Antropos forlag). I denne utgaven ble også foredraget om «Kristus i det 20. århundre» fra 1910 inntatt, jf. «Fjerde besøk» ovenfor).

Steiners foredragsnotater er inntatt i BGA nr. 22, s. 11-15, jf. også s. 16 og 26-28. Foredragene ble også gjengitt i Vidar 1927 (s. 2, 33, 67, 131, 162, 193, 226, 257 og 291).

VI. To eurytmi-forestillinger

27.11.21 Nationalteatret

Se ÅK s. 221, 222 og 225-26 for en nærmere generell orientering. Den første forestillingen ble annonsert i Aftenposten 25.11., og det foreligger også en generell forhåndstale i Nationen 24.11.

Steiner holdt en introduksjonstale til forestillingen. Den er ikke inntatt i GA, men er kort omtalt i GA 277, s. 57; se også s. 263. Nachlassverwaltung har imidlertid et upublisert stenografisk referat på syv sider.

Forestillingene ble gjenstand for en opphetet debatt, særlig foranlediget av Einar Skavlan meget kritiske anmeldelse i Dagbladet. Følgende artikler er kjent og foreligger i kopi: Dagbladet 28.11. (Einar Skavlan), Tidens Tegn 28.11. (usignert), Aftenposten 28.11. (signert A), Morgenbladet 28.11. (signert N.V.), Nationen 28.11. (usignert), Morgenposten 28.11. (signert Pyrius), Tidens Tegn 30.11. (signert Figaro), Aftenposten 30.11. (Chr. Morgenstjerne), Aftenposten 1.12. (usignert), Dagbladet 1.12. (usignert), Morgenbladet 1.12. (usignert), Tidens Tegn 3/12 (Helga Geelmuyden).

03.12.21 Casinoteateret

Også denne gangen holdt Steiner en introduksjonstale (ikke i GA). Nachlassverwaltung har også her et upublisert stenografisk referat.

Denne forestillingen ble annonsert i Aftenposten Aften 2.12. Forestillingen ble omtalt i Aftenposten og Tidens Tegn 5.12. Se ÅK, s. 226.

VII. Esoterisk undervisning

04.12.21

Steiner holdt en tale i forbindelse med opphevelsen av det erkjennelseskulturelle arbeidet. Se GA 265, s. 449-50, 451 og 467, og GA 266/3, s. 529 (jf s. 353).

ÅTTENDE BESØK: 14. – 21. mai 1923

I. Innledning

Steiner kom over Berlin fra Dornach, hvor han hadde avsluttet et arbeiderforedrag med opplysningen om at han nå skulle til Norge («Jetzt muss ich nach Norwegen fahren», se GA 349, s. 259). Den 21. mai reiste han tilbake til Berlin.

Oppholdet er behandlet generelt av Christensen i EML s. 427-33 og i hans etterord til den nye norske utgaven av syklusen «Menneskevesen, menneskeskjebne og verdensutvikling», Antropos 2006.

Steiner kommenterer selv Norgesreisen i GA 259, s. 243 (et resymé datert 27.5.23), og Marie Steiner kommenterer oppholdet i GA 259, s. 39-40 og 143 (noen unøyaktigheter med hensyn til de faktiske forhold). Bokken Lasson gjengir i Vidar 1938, s. 89-90, en samtale hun hadde med Rudolf Steiner under dette besøket.

II. Nærmere om foredragene (13 foredrag)

Offentlige og halvoffentlige foredrag:

14.05.23 «Die Seelenewigkeit des Menschen vom Gesichtspunkte der Anthroposophie» (Menneskets sjeelevighet fra antroposofiens synspunkt)

15.05.23 «Entwicklung und Erziehung des Menschen vom Gesichtspunkte der Anthroposophie» (Menneskets utvikling og oppdragelse fra antroposofiens synspunkt)

Disse to foredragene er ikke publisert i GA, men er offentliggjort i tidsskriftet «Die Menschenschule» nr. 1 og 2/1965. Foredragene er under oversettelse og vil bli utgitt av Antropos i 2007, antagelig sammen med de to pedagogiske foredragene fra 1921-oppholdet (se ovenfor).

Det første foredraget ble annonsert i Dagbladet 11.5. og i Morgenbladet 14.5., og forhåndsomtalt i Morgenbladet 12.5. Det ble referert av både Morgenposten og Aftenposten 15.5. Det andre foredraget ble referert i de samme avisene 16/5.

18.05.23 «Anthroposophie und Kunst» (Antroposofi og kunst), i GA 276

Steiners notater til foredrager er gjengitt i BGA nr. 7, s. 30.

20.05.23 «Anthroposophie und Dichtung» (Antroposofi og diktning), GA 276.

Steiners notater er gjengitt i BGA nr. 23, s. 20. Disse to foredragene ble utgitt i 1999 av Vidarforlaget under tittelen «Antroposofi og kunst».

Medlemsforedrag:

16.-21.05.23 «Menschenwesen, Menschenschicksal und Weltentwicklung» (Menneskevesen, menneskeskjebne og menneskeutvikling), GA 226

Disse seks foredragene er nylig kommet i norsk oversettelse på Antropos (august 2006).

17.05.23 «Weltenpfindung, die Botschaft der Anthroposophie» (Verdenspinse, antroposofiens budskap), i GA 226

Foredraget er inkludert i den nye norske oversettelsen, se ovenfor. Se også BGA nr. 65/66, s. 39-40 og 41-43, som inneholder bemerkninger til foredraget om verdenspinse 17.05.

17.05.23 Tale ved stiftelsen av Antroposofisk selskap i Norge. I GA 259, s. 469 og 888, jf. ovenfor.

Norsk oversettelse gjengitt i «Antroposofi Norge» II/2003, s.17-19. Også inkludert i den nye norske oversettelsen, jf. ovenfor.

Esoterisk undervisning:

18.05.23 GA 265, s. 452-53. Kort omtale av Helga Geelmuyden. Se også GA 266/3, s. 530.

EPILOG

Avisomtaler i forbindelse med Rudolf Steiners død

Det foreligger relativt fyldig omtale av Steiner i forbindelse med hans død den 30. mars 1925. Se f.eks.: Dagbladet 31.3. (Einar Skavlan – sterkt kritisk omtale), Aftenposten 31.3., Bergens Tidende 31.3. (NTB-melding), Arbeiderbladet 31.3. (NTB-melding), Tidens Tegn 1.4. (Ingeborg Møller), Morgenbladet 1.4., Ålesund Avis (ingen dato), Den nye Socialdemokrat 4.4. («Kr»).

Dagbladet-nekrologen av Einar Skavlan 31.3. ble etterfulgt av en omfattende diskusjon med bidrag av bl.a. Bokken Lasson (2.5.), Einar Lunde (4.5.), Rasmus Hansson (6.4.), Karl Ingerø (16.4.), Harald Schjelderup (17.4.), Helga Geelmuyden (18.4.), Rasmus Hansson (14.8.), Rasmus Hansson (17.8.) og Harald Schjelderup (3.9., gjengitt i «Libra» nr. 2-3/1999, s. 57-58).

TILLEGG

I. Innledning

Ovenfor har vi i detalj gjennomgått hvilke foredrag Rudolf Steiner holdt i Norge i perioden 1908-1923. I forbindelse med besøkene har vi også pekt på hvilke av foredragene som finnes henholdsvis på tysk og på norsk. Det er gitt henvisninger til litteratur som behandler Steiners reiser mer detaljert, og det er i tillegg gitt nærmere opplysninger om foredragenes mottakelse i norsk offentlighet gjennom nærmere forhåndsomtaler, anmeldelser og referater. I dette tillegget skal vi prøve å samle

trådene og peke på noen forhold av mer generell betydning. Summerer vi foredragene, finner vi at Steiner holdt i alt 22 offentlige foredrag i Norge. I tillegg ble det holdt 71 medlemsforedrag og 16 – muligens 18 – timer med esoterisk undervisning fordelt på 10 timer esoterisk undervisning i den såkalte 1. avdeling (ES-timer) og 6 (muligens 8) timer innenfor «Misraim Dienst» – såkalte MD-timer. Denne siste kategorien undervisning ble holdt innen rammene av 2. avdeling av Steiners esoteriske skole.

II. De enkelte foredrag

De offentlige foredrag

Av de 22 offentlige foredrag som ble holdt, mangler vi referat fra tre foredrag (foredrag i 1908, 1909 og 1913). Fra disse foreligger det imidlertid mer eller mindre utfyllende referater, enten i teosofiske tidsskrift eller i aviser.

Fire av foredragene er ikke publisert i GA, men finnes i Rudolf Steiner-Nachlassverwaltung (foredrag i 1912, 1913 og to fra 1921).

Ett foredrag er inntatt i «Beiträge zur Rudolf Steiner Gesamtausgabe» – men ikke i GA – og er oversatt til norsk (foredrag i 1910).

Endelig er det 14 foredrag som er publisert i GA, hvorav to – fra 1923 – ikke er oversatt til norsk. Disse er imidlertid under oversettelse, og vil formodentlig bli utgitt av Antropos mot slutten av 2007/begynnelsen av 2008.

Foredrag for medlemmer

Av de 71 medlemsforedragene mangler det referater fra 20, men fra 15 av disse (foredrag om Johannesevangeliet i 1908) foreligger det et fyldig referat. Fra de øvrige fem foreligger det intet.

12 av foredragene (foredrag i 1909, GA 104a) foreligger ikke i et fullstendig steno-
grafisk referat, men i et forkortet. Dette er i dag den eneste lengre foredragssyklusen som ikke er oversatt til norsk. De siste 39 foredragene er alle publisert i GA, og foreligger i norsk oversettelse. De siste foredragene som ble oversatt var foredragene fra Steiners siste Norgesreise i 1923.

Det må være en oppgave å ha alle Steiners foredrag i Norge oversatt. Det bør derfor utgis en bok om 1909-foredragene, hvor man oversetter GA 104a og setter denne i forbindelse med Steiners øvrige foredrag om Johannes' Åpenbaring. I denne boken bør man også gjengi hovedpunktene fra de to reisene i 1908 og de referatene som ble gitt av disse foredragene. Kanskje man i en slik bok også burde innta 8-10 biografier av de første antroposofiske pionerene her i landet?

Esoteriske timer

Det foreligger referater fra alle de 10 ES-timene. Ingen av disse er imidlertid oversatt til norsk. Det er som nevnt ovenfor uklart om det var 6 eller 8 MD-timer – det vises til de nærmere opplysninger som er gitt om dette i forbindelse med Steiners reise i 1912.

Det foreligger intet referat fra MD-timene med unntak av et kort referat fra et møte i oktober 1913 (GA 265 – utelatt i oversikten i AiN 4/2006) og et møte 4. desember 1921, hvor Steiner holdt en tale i forbindelse med opphevelsen av de erkjennelses-kultiske arbeidet.

Det bør være en oppgave både å oversette og bearbeide Steiners esoteriske undervisning i Norge og sette dette arbeidet inn i en større sammenheng.

III. En nærmere gjennomgang av de viktigste temaene under Steiners Norgesbesøk

Vurderer man de 93 offentlige foredrag og medlemsforedrag under ett, ser man at to temaer fremtrer som – uten sammenligning – de viktigste for Steiner under hans Norgesbesøk.

Kristologiske foredrag

Det mest overraskende er hvilken stor vekt Steiner legger på *kristologiske* temaer. På 7 av de 8 Norgesreisene var det ett eller flere foredrag om kristologiske spørsmål – det eneste unntaket er reisen i 1912. Fire av de offentlige foredragene refererer seg til kristologiske temaer. Det er her særlig grunn til å minne om det meget viktige foredraget som ble holdt 29. november 1921 i Teologisk Forening med tittelen «Jesus eller Kristus».

Ser man på medlemsforedragene, blir bildet enda tydeligere: 35 av 71 medlemsforedrag har en sterk kristologisk forankring, dvs. temmelig nøyaktig halvparten. Tar man med foredragssyklusen fra 1923 om «Menneskevesen, menneskeskjebne og menneskeutvikling», blir det 41 av 71 foredrag.

I tillegg til det meget store antall er det viktig å betone hvor *sentrale* noen av foredragene er i Steiners livsverk. Det var f.eks. i Kristiania at Steiner for første gang holdt foredragssyklusen om Det femte evangelium i 1913.

I tillegg er det grunn til å minne om de omfattende foredragssyklusene i 1908 om Johannesevangeliet («Teosofien i tilknytning til Johannesevangeliet») og om Johannes' åpenbaring i 1909. Som påpekt i «Antroposofi i Norge» 3/2006, er foredraget 21. mai 1909 sannsynligvis første gang Steiner nevner Kristi eteriske gjenkomst.

Når man ser på den store vekt Steiner la på kristologiske temaer i Norge, er det merkelig hvor lite man i de antroposofiske grupper er opptatt av denne side av Steiners arbeid. Det er kort og godt helt påfallende hvordan viktige kristologiske temaer neglisjeres på bekostning av andre og langt mer perifere spørsmål.

Norge og nordmenn

Det andre viktige temaet er Steiners foredrag om *Norge, nordmenn og nordmenns oppgaver*. Her er det særlig grunn til å fremheve foredragssyklusen i 1910 og de tre foredragene i 1921 om Norge og Sveriges spirituelle fremtidsoppgave. Vi mangler imidlertid en systematisk bearbeidelse av dette temaet, hvor man også trekker inn foredrag utenfor Norge der temaer med tilknytning til norske forhold behandles, f.eks. Draumkvædet.

IV. Andre sider ved Steiners foredrag i Norge

Forholdet til offentligheten

Det er også grunn til å fremheve den høye *offentlige profil* på Steiners foredrag i Norge. Ca. en fjerdedel av foredragene er offentlige foredrag, noe som er langt høyere enn gjennomsnittet. På hver Norgesreise – med unntak av den andre reisen i 1908 – var ett eller flere foredrag myntet på offentligheten.

1921-reisen står her i en særstilling med ikke mindre enn 10 offentlige foredrag. I denne forbindelse var det en meget stor offentlig interesse rundt Steiner, fire intervjuer, to offentlige eurytmiforestillinger og en omfattende presseomtale i forkant og under besøket.

Åtte av foredragene er som kjent utgitt av Antropos Forlag under tittelen «Åndserkjennelse og kulturfornyelse». Denne boken er for øvrig en god innføringsbok i antroposofi, med presentasjon av forskjellige sentrale sider av antroposofien.

Det er også verdt å merke seg at Steiner i forbindelse med stiftelsen av Antroposofisk Selskap i Norge 17. mai 1923 var spesielt opptatt av nødvendigheten av å kunne argumentere *mot* kritikerne av antroposofien, og at man måtte ha en høy beredskap med hensyn til å fronte antroposofien i den offentlige debatt.

Erkjennelsesmessige temaer

Det er nærmest oppsiktsvekkende at Steiner i så liten grad behandlet erkjennelsesteoretiske spørsmål. Alle hans sentrale bøker fra 1880- og 1890-tallet forbigås nærmest i total stillhet i hans foredrag her i landet. Dette kan tyde på at det enten ikke var noen interesse for «Frihetens filosofi» og andre sentrale bøker fra før århundreskiftet hos tilhørerne, eller at Steiner helt bevisst vektla andre – og forutsetningsvis viktigere – temaer for nordmenn.

Det er således en sterkt diskrepans mellom det store arbeidet som i dag nedlegges i de forskjellige antroposofiske lokalgruppene med hensyn til det erkjennelsesteoretiske arbeidet og f.eks. behandlingen av kristologiske temaer.

Dette er desto mer overraskende fordi det er en klar sammenheng mellom det erkjennelsesteoretiske og det kristologiske. Etter min mening må Steiners forståelse dit hen at den menneskelige erkjennelsesevne er «formørket» gjennom et syndefall, og at Steiner betoner Kristus som grunnlag for et nytt erkjennelsesmessig grunnlag – det som Steiner av og til kaller «det paulinske aspekt» i «Frihetens filosofi».

Steiners arbeid for en kulturfornyelse må primært bygge på en Kristus-forståelse – ikke på hans erkjennelsesteoretiske bøker før 1900.

V. Avslutning

Det ser ut som vi for ofte blir stående i Steiners arbeider fra 1890-tallet, og at vi ikke knytter disse bøkene opp mot hans kristologiske temaer. Dette fremtrer som en viktig oppgave for nordmenn på grunn av den store vekt Steiner tiller de kristologiske temaer i Norge.

Altfor ofte møter vi en amputert antroposofi som i praksis neglisjerer det faktum at Steiner til syvende og sist først og fremst var en Kristus-forkynner, og at det er Kristus som – også for filosofien – er den sentrale overbygning. En antroposofi og en erkjennelsesteori uten kristologi er og vil alltid forbli en torso. □